

Keskeiset LGBT-henkilöiden oikeuksia koskevat lainsäädännön suuntaukset Euroopan unionissa vuosina 2008–2010

Euroopan unionin perusoikeuskirjan tasa-arvoa käsittelevään lukuun kuuluvassa 21 artiklassa kielletään sukupuoliseen suuntautumiseen perustuva syrjintä.

Taustaa

Vuonna 2007 Euroopan parlamentti pyysi Euroopan unionin perusoikeusvirastoa (FRA) tutkimaan lesboihin, homoihin, biseksuaaleihin ja transsukupuolisiin henkilöihin (LGBT-henkilöihin) kohdistuvaa syrjintää. FRA julkaisi vuonna 2008 ensimmäisen vertailevan analyysin homofobiaa, transfobiaa sekä sukupuoliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin perustuvaa syrjintää koskevasta lainsäädännöstä Euroopan unionissa. Tässä katsauksessa esitellään FRA:n vuonna 2010 tekemässä uudessa analyysissä esiin tulleet keskeiset lainsäädännön muutokset.

Tutkimus LGBT-henkilöiden sosiaalisesta tilanteesta Euroopan unionissa julkaistiin vuonna 2009, ja vuosina 2011 ja 2012 FRA jatkaa yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tekoa aiheesta.

Keskeiset suuntaukset

Vuosien 2008–2010 keskeisiä lainsäädännöllisiä suuntauksia kuvataan kahdessa seuraavalla sivulla olevassa kuvassa: kuvassa 1 on eritelty myönteiset ja kielteiset suuntaukset keskeisillä alueilla, ja kuvassa 2 esitellään lainsäädännöllistä kehystä LGBT-henkilöiden oikeuksien turvaamiseksi EU:n jäsenvaltioissa. Useissa jäsenvaltioissa ei ole kuitenkaan toteutettu vuoden 2008 jälkeen uusia lainsäädännöllisiä toimenpiteitä LGBT-henkilöiden oikeuksien turvaamiseksi.

Huomautus: Tämä katsaus ei koske tilanteita, joissa ei voitu havaita mitään lainsäädännön tai oikeudellisten toimenpiteiden kehitystä. Niinpä se on ymmärrettävä vain sellaisten suuntausten esittelynä, jotka liittyvät kyseisenä ajanjaksona havaittuihin muutoksiin.

Suuntaus 1: Eniten myönteisiä aloitteita liittyä yhdenvertaiseen kohteluun vapaata liikkuvuutta ja perheenyhdistämistä koskevassa lainsäädännössä

Lakeja, joilla vapaata liikkuvuutta tai perheenyhdistämistä koskevaa EU:n lainsäädäntöä saatetaan osaksi kansallista lainsäädäntöä, on muutettu siten, että perheenjäsenen määritelmää on laajennettu tai aiotaan laajentaa seitsemässä EU:n jäsenvaltiossa: Espanjassa,

Irlannissa, Itävallassa, Luxemburgissa, Portugalissa, Ranskassa ja Unkarissa. Kolmessa EU:n jäsenvaltiossa – Bulgariassa, Romaniassa ja Virossa – suuntaus on kuitenkin ollut kielteinen. Niissä samaa sukupuolta olevien henkilöiden ulkomailta vahvistetut avioliitot ja parisuhteet on todettu yksiselitteisesti pätemättömiksi, mikä on vaikeuttanut samaa sukupuolta olevien puolisoiden ja kumppaneiden saattamista yhteen. Samaa sukupuolta olevien pariskuntien vapaaseen liikkuvuuteen ja perheenyhdistämiseen on siis edelleen ristiriitaisia lähestymistapoja.

Suuntaus 2: Merkittävä määrä myönteisiä aloitteita turvapaikkalainsäädännön alalla

Lesbojen, homojen ja biseksuaalien (LGB-henkilöiden) tunnustamisessa ”erityiseksi yhteiskunnalliseksi ryhmäksi” on tullut esiin myönteinen suuntaus: niiden EU:n jäsenvaltioiden lukumäärä, joissa vainosta kärsiville LGB-henkilöille on nimenomaisesti myönnetty suoja, on nousut 23:een, kun joukkoon on liittynyt kuusi uutta jäsenvaltiota: Espanja, Latvia, Malta, Portugali, Puola ja Suomi.

Lainsäädännön tarkastelussa on tullut ilmi myös ikävä käytäntö tällä alalla: Tšekissä käytetään ”fallometristä testausta” itseään homoksi väittävän miehen uskottavuuden arvioinnissa.

Suuntaus 3: Sekä myönteisiä että kielteisiä suuntauksia kokoontumisvapauden alalla

Bulgariassa, Puolassa ja Romaniassa on tapahtunut edistystä, mutta oikeus Pride-tapahtumien järjestämiseen on yhä kiistanalainen kysymys Latviassa ja Liettuassa.

Suuntaus 4: Oikeussuojaa sukupuoliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin liittyvää syrjintää vastaan on laajennettu hieman

Tällä alalla on tapahtunut myönteistä kehitystä. Sukupuolisen syrjinnän kattavaa syrjinnän vastaista lainsäädäntöä on ulotettu työelämän ulkopuolelle Tšekissä ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Sukupuoli-identiteetin tunnustamisessa itsenäiseksi syrjintäperusteeksi, tai osaksi sukupuoleen perustuvaa syrjintää, on edistytty Tšekissä, Ruotsissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa.

Kahdessa jäsenvaltiossa – Tanskassa ja Virossa – on laajennettu tasa-arvoelinten valtuuksia kattamaan sukupuoliseen suuntautumiseen perustuva syrjintä.

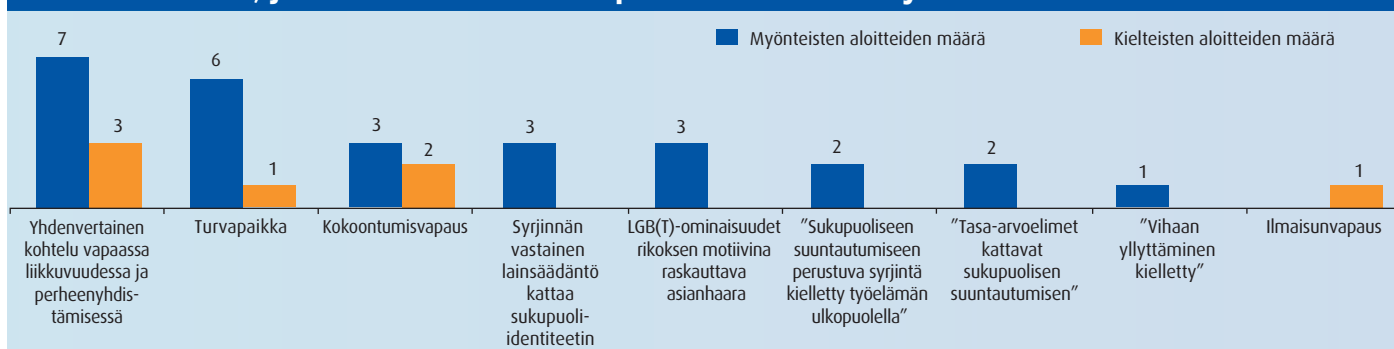
Suuntaus 5: Suojaa pahoinpitelyiltä ja väkivallalta on laajennettu vain hyvin vähän (vihapuhe ja viharikokset)

EU:lla ei ole vielä mitään välinettä sellaisten puheiden ja rikosten torjuntaan, joiden taustalla ovat ennakkoluulot LGBT-henkilöitä kohtaan. Kansallisella tasolla tässä asiassa on edistytty vain vähän ja muutokset ovat olleet hitaita, mutta Kreikkassa, Liettuassa, Sloveniassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa on kuitenkin toteutettu hyviä aloitteita.

Suuntaus 6: Takaisku ilmaisunvapauden alalla

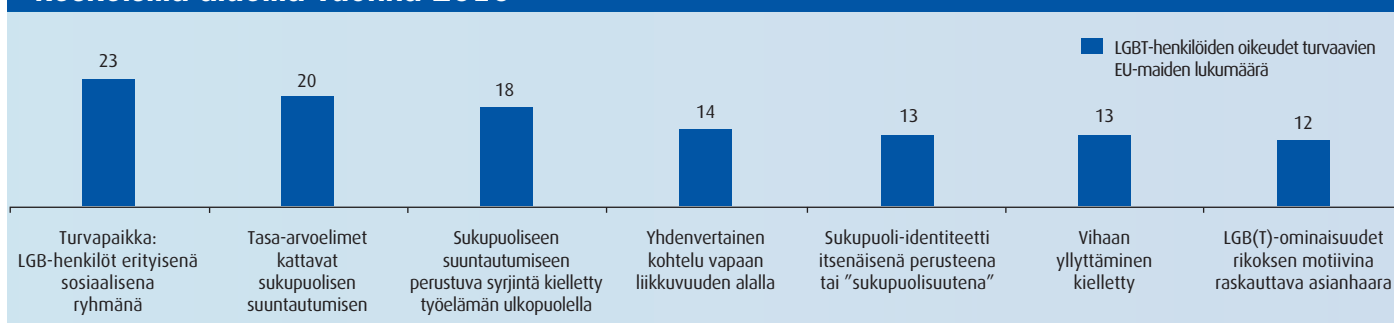
Liettua vaikuttaisi olevan ainoa jäsenvaltio, jossa on kielletty sellaisen materiaalin levitys, jonka voidaan tulkita "edistävän" homoseksuaalisuutta. Useissa muissa EU:n jäsenvaltioissa – Alankomaissa, Espanjassa, Ranskassa, Saksassa, Virossa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa – on sen sijaan pyritty aktiivisesti lisäämään LGBT-henkilöiden hyväksyntää.

Kuva 1: Alueet, joilla lainsäädäntöä on pääasiassa kehitetty vuosina 2008–2010

Kuvasta 1 ilmenee, että eniten myönteisiä ja kielteisiä lainsäädännön muutoksia on tapahtunut yhdenvertaisessa kohtelussa samaa sukupuolta olevien kumppaneiden vapaan liikkuvuuden ja perheenyhdistämisen alalla. Muita alueita, joilla on tapahtunut paljon myönteistä lainsäädännöllistä kehitystä mutta joilla esiintyy myös päinvastaisia käytäntöjä, ovat turvapaikkapolitiikka, kokoontumisvapaus sekä transsukupuolisten henkilöiden suojan selkeyttäminen syrjinnän vastaisessa lainsäädännössä. Myönteisiä suuntauksia on havaittu syrjinnän vastaisen lainsäädännön ulottamisessa työelämän ulkopuolelle, tasa-arvoelinten valtuuksissa ja rikoslaisissa. Yksi kielteinen muutos tuli esiin ilmaisunvapauden alalla.

Kuva 2: LGBT-henkilöiden oikeudet EU:n jäsenvaltioissa: lainsäädännön tilanne keskeisillä alueilla vuonna 2010

Kuvasta 2 ilmenee, kuinka hajanasesti ja epätasaisesti LGBT-henkilöiden oikeudet on turvattu sekä yksittäisillä aihealueilla että EU:ssa yleensä. Kuva osoittaa myös missä määrin LGBT-henkilöiden oikeudet on turvattu eri aihealueilla EU:n jäsenvaltioissa (paitsi työelämän alalla, jossa kaikkien EU:n jäsenvaltioiden on varmistettava oikeudellinen suoja neuvoston direktiivin 2000/78/EY nojalla).

Lisätietoja:

FRA:n tekemä lainsäädännön vertaileva analyysi *Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity – 2010 Update* on ladattavissa sivulta: fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm

FRA:n verkkosivustolla esitetään FRA:n toimintaa LGBT-oikeuksien alalla: fra.europa.eu/fraWebsite/lgbt-rights/lgbt-rights_en.htm